

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічного факультету
Кафедри образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та
реставрації творів мистецтва

Кваліфікаційна робота магістра

з теми: **«РОЛЬ ГРАФІКИ ЯК ОСНОВИ ОБРАЗОТВОРЧОГО
МИСТЕЦТВА В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ»**

Виконала:

Ірина Сергіївна САБАДАШ,
здобувачка групи ОМх1-М23,
спеціальності 014 Середня освіта
(Образотворче мистецтво),
за освітньою програмою Середня освіта
(Образотворче мистецтво)

Науковий керівник:

Ірина Василівна ПАУР,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри образотворчого і
декоративно-прикладного мистецтва та
реставрації творів мистецтва

Рецензент:

Іван Станіславович ПІДГУРНИЙ,
кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри

Кам'янець-Подільський – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРІОГРАФІЯ ГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА ТА МЕТОДИКИ ЙОГО НАВЧАННЯ	6
1.1. Роль графіки у мистецтвознавчих дослідженнях.....	6
1.2. Методика навчання образотворчого мистецтва: етапи становлення.....	12
РОЗДІЛ 2. ГРАФІКА В ОБРАЗОТВОРЧОМУ МИСТЕЦТВІ: ТЕХНІКИ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ПІДХОДИ.....	19
2.1. Графіка як вид образотворчого мистецтва.....	19
2.2. Графічні техніки та методи їх навчання.....	25
РОЗДІЛ 3. МИСТЕЦТВО ГРАФІКИ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	38
3.1. Інтеграція графіки в навчальний план.....	38
3.2. Методичні розробки уроків.....	49
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	67
ДОДАТКИ.....	72
Додаток А. Презентація «Архітектура у графіці».....	73
Додаток Б. Презентація по темі «Модерна графіка Г. Нарбута, М. Жука, конструктивізм В. Єрмілова. Станкові роботи та ілюстрації до літературної класики, творчість представників української діаспори.....	77

ВСТУП

Актуальність теми. Актуальність обраної теми зумовлена кількома чинниками в сучасній середній освіті та сфері образотворчого мистецтва. Основним є значення для художнього розвитку учнів. У галузі образотворчого мистецтва ключовими складовими є творчість та самовираження, тому включення графіки до навчальної програми відіграє вирішальну роль у всебічному мистецькому формуванні учнів. Графіка служить динамічним засобом для вираження творчих поривів учнів. Завдяки створенню візуальних композицій учні можуть експериментувати з кольорами, формами та дизайном, розширюючи межі своєї художньої уяви. Універсальність графічних інструментів дозволяє досліджувати різні художні стилі – від традиційних до сучасних, сприяючи багатій та різноманітній творчій палітрі. Графіка надає учням платформу для експериментів з розмаїттям матеріалів, технік та технологій. Такий підхід сприяє інноваціям, заохочуючи розширювати межі звичайних мистецьких норм і досліджувати нові способи вираження. Включення графіки в середню мистецьку освіту є не просто розширенням навичок, це стимул цілісного розвитку учнів як творчих, експресивних і критично мислячих особистостей.

Другим чинником є педагогічні інновації. Комплексне вивчення графічної освіти надає педагогам різноманітний набір методів навчання, що включають стратегії сприяння творчості, заохочення критичного мислення та практичного навчання. Інтеграція графіки у педагогічну практику дозволяє урізноманітнити підходи до навчального процесу, задовольняючи різні стилі навчання та вподобання учнів. Це не лише підвищує залучення учнів, але й сприяє створенню динамічного та інклюзивного середовища в класі. Вивчення графіки часто включає використання цифрових інструментів і програмного забезпечення. Педагоги, які розуміють елементи графічної освіти, можуть безперешкодно інтегрувати технології у свою практику викладання. Це відповідає сучасним освітнім тенденціям та надає учням

навички цифрової грамотності, що є важливим компонентом успіху в XXI столітті.

Третім чинником є міжпредметні зв'язки. Учні можуть вивчати, як використовувати технології для створення художніх творів, розвиваючи навички, які можуть застосувати в технічних дисциплінах. Розуміння міжпредметних зв'язків з графічною освітою розширює горизонти знань учнів та сприяє їхньому комплексному розвитку, створюючи освітнє середовище, яке відображає реальні міждисциплінарні взаємозв'язки в сучасному світі. Отже, дослідження ролі графіки як основи образотворчого мистецтва в середній школі є важливим аспектом для розвитку художніх здібностей учнів та їхньої загальної естетичної культури. Це дозволяє сформувати у дітей навички, необхідні для візуальної комунікації, творчого самовираження та критичного мислення, що є значущим у сучасному світі. Актуальність цієї теми підтверджується необхідністю інтеграції нових методів навчання і технологій, що сприяє підготовці учнів до подальшого навчання та професійної діяльності в різних сферах.

Об'єкт дослідження – графіка як вид образотворчого мистецтва.

Предмет дослідження – інтеграція графіки в навчальний план закладів загальної середньої освіти.

Мета дослідження – визначити та обґрунтувати роль графіки як основи образотворчого мистецтва в навчанні здобувачів середньої школи.

Досягнення мети передбачає виконання наступних **завдань**:

- проаналізувати роль графіки у мистецтвознавчих дослідженнях;
- дослідити етапи становлення методики навчання образотворчого мистецтва;
- надати характеристику графіці як виду образотворчого мистецтва;
- з'ясувати особливості інтеграції графіки в навчальний план закладу загальної середньої освіти
- розробити конспекти уроків з вивчення графічного мистецтва для 5, 7, 11 класів.

Методи дослідження. У роботі використані методи пошуку, добору та систематизації матеріалу, описовий, порівняльний методи, а також дидактичні методи. За допомогою комплексного підходу вдалося зробити ретельний аналіз графіки як основи образотворчого мистецтва в середній освіті, розробити та провести уроки з вивчення графічного мистецтва.

Практичне значення роботи. Результати дослідження можуть бути використані вчителями закладів загальної середньої освіти на уроках мистецтва.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження були апробовані у вигляді доповіді з теми : «Розвиток мистецтва української графіки у XX ст.», на звітній науковій конференції студентів і магістрантів за підсумками НДР у 2023–2024 н.р. (09-10 квітня 2024 р.).

Публікації. Результати дослідження було опубліковано в одній статті у збірнику наукових праць студентів та магістрантів мистецьких спеціальностей.

Структура роботи включає: вступ, три розділи, які містять шість підрозділів, висновки, список використаних джерел з 60 найменувань, додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи – ____ сторінок, з них основний текст становить 66 сторінок.

ВИСНОВКИ

Принципи та основні цінності розвитку художніх здібностей сучасних учнів визначаються багатьма чинниками, включаючи швидкий розвиток технологій, мистецтва та освіти. Система шкільної освіти повинна змінюватися та адаптуватися до цих тенденцій. Фундаментальними якостями сучасної освіти, зокрема мистецької, є свобода творчості та самовираження. Саме тому новітні елементи мистецтва активно інтегруються в навчальний процес, допомагаючи учням розкривати свої здібності та таланти. Одним із таких методів є графіка. Її різноманітність та багатогранність дозволяють учням втілювати свої творчі пориви у найрізноманітніші способи. Створюючи візуальні художні композиції, учні мають можливість експериментувати з формами, дизайном, кольорами та структурою мистецьких творів.

Дослідження на тему «Роль графіки як основи образотворчого мистецтва в середній освіті» дозволило зробити низку важливих висновків:

Графіка, як базова складова образотворчого мистецтва, є основою для розвитку образотворчих навичок, формуючи розуміння композиції, перспективи, світлотіні та просторових взаємовідносин. Вона є першим етапом у навчанні художніх дисциплін, забезпечуючи міцний фундамент для подальшого вивчення інших технік.

Практика роботи з графічними техніками сприяє розвитку творчих здібностей, уяви та креативного підходу до вирішення завдань. Використання графіки в освітньому процесі допомагає учням краще усвідомлювати роль візуального мистецтва у сприйнятті світу.

Впровадження графіки в середній освіті дозволяє формувати естетичний смак, виховувати почуття гармонії та краси. Сучасні методики, що поєднують класичні та цифрові графічні техніки, сприяють ефективному засвоєнню матеріалу та відповідають запитам сучасних учнів.

Графіка має значний потенціал у поєднанні з іншими предметами, такими як історія, географія та інформатика. Це розширює можливості інтегрованого навчання, стимулюючи розвиток міжпредметних зв'язків.

Використання сучасних технологій відкриває нові перспективи у навчанні, дозволяючи учням освоювати інструменти, корисні у майбутній професійній діяльності. Поєднання традиційних та сучасних технік створює гармонійний освітній процес, адаптований до вимог сучасності.

Педагогічний потенціал графіки сприяє не лише розвитку художніх здібностей, але й формує важливі якості, такі як терплячість, увага до деталей та системність у роботі.

Отже, графіка є невід'ємною частиною освітнього процесу в середній школі. Вона не тільки розвиває творчі здібності учнів, але й сприяє формуванню їхнього естетичного світогляду. Впровадження інноваційних методик, що базуються на графіці, робить навчання цікавим, доступним та сучасним. Це підкреслює важливість графіки як основи образотворчого мистецтва у вихованні гармонійно розвиненої особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агальянова Н. Образотворче мистецтво: стан і проблеми вивчення. *Рідна школа*. 2011. № 1. С. 53–55.
2. Барнич О. В. Проблема розвитку творчих здібностей школярів у художній спадщині українських педагогів (др. пол. XIX–XX ст.): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. Чернігів, 2011. 19 с.
3. Ветров С. В., Полуніна Г. О. Відкритий урок. Образотворче мистецтво. Музика. Київ: Плеяди, 2014. 120 с.
4. Волкова Н. П. Педагогіка. Київ: Академія, 2001. 576 с.
5. Гловацький С., Лемешева Н. НУШ у базовій середній освіті: мистецька освітня галузь. Черкаси, 2022. 131 с.
6. Графіка як вид мистецтва. URL: <http://estetica.etica.in.ua/grafika-yak-vid-mistetstva/> (дата звернення: 20.11.2024).
7. Даниленко В. Я. Академія класичної дизайнерської освіти. Технічна естетика і дизайн: збірник наук. праць. Київ, 2002. 174 с.
8. Даниленко В. Я. Основи дизайну: підручник. Харків: ХДАДМ, 2003. 320 с.
9. Данько Н. П. Розвиток творчих здібностей школярів. *Сучасна школа*, 2013. № 4. С. 1–2.
10. Дудка Ю. В. Початковий курс історії образотворчого мистецтва. Київ, 2007. 44 с.
11. Естетизація навчально-виховного процесу в основній школі засобами мистецтва: методичний посібник / О. Комаровська, Л. Масол, Н. Миропольська та ін. ; за ред. Н. Миропольської, О. Комаровської. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 160 с.
12. Естетичне виховання засобами мистецтва: методичні рекомендації для вчителів образотворчого мистецтва загальноосвітніх навчальних закладів.

- Біла Церква, 2005. 98 с. URL: http://youtube.com/watch?v=iqKbY56y9UI&list=PLElG6fwk_0UIUQVUVq0mm036a5hx%208vVrn&index=11&t=0s (дата звернення: 20.11.2024).
13. Загальна середня освіта України в умовах воєнного стану та відбудови: методичний poradnik / за заг. ред. О. Топузова, Т. Засєкіної; Ін-т педагогіки НАПН України. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2022. 296 с.
 14. Кардашов В. М. Теорія і методика викладання образотворчого мистецтва: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Видавничий дім «Слово», 2007. 296 с.
 15. Квач Н. В. Розвиток образного мислення і графічних навичок у дітей початкових класів: посібник для педагогічних установ. Київ, 2018. 211 с.
 16. Коновець С. В. Образотворче мистецтво в початковій школі: методичний посібник. Київ, 2010. 79 с.
 17. Конопко О. І. Образотворче мистецтво. Київ: Київський міський педагогічний коледж, 2015. 100 с.
 18. Концепція нової української школи. URL: <https://drive.google.com/file/d/0BzKkv8gxSZUkMzZ...> (дата звернення: 20.11.2024).
 19. Куленко М. Я. Основи графічного дизайну: підручник. Київ: Кондор, 2006. 492 с.
 20. Лабковська Г. Естетична культура і естетичне виховання. Тернопіль: Джура, 2013. 304 с.
 21. Лагутенко О. Українська графіка ХХ століття. Київ: Грані-Т, 2011. 184 с.
 22. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у школі: посібник для вчителів / Л. М. Масол, О. В. Гайдамака, Е. В. Белкіна, О. В. Калініченко, І. В. Руденко. Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2016. 256 с.
 23. Масол Л. М. Художньо-педагогічні технології в основній школі: єдність навчання і виховання: методичний посібник. Харків: Друкарня Мадрид, 2015.

24. Масол Л., Миропольська Н., Рагозіна В., Руденко І., Хлебникова Л. Формування базових компетентностей учнів загальноосвітньої школи в системі інтегративної мистецької освіти: методичний посібник / за наук. ред. Л. Масол. Київ: Педагогічна думка, 2010.
25. Масол Л.М. Інтеграція? Інтеграція. Інтеграція... Інтеграція! (Поліцентрична інтеграція змісту загальної мистецької освіти). *Мистецтво та освіта*. 2020. С. 20–27. URL: <https://doi.org/10.32405/2308-8885-2020-1-20-27> (дата звернення: 20.11.2024).
26. Методика проведення уроку образотворчого мистецтва. URL: <https://maljr.blogspot.com/p/blog-page.html> (дата звернення: 20.11.2024).
27. Мистецтво 5–9 класи: навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Програма затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804. URL: <https://naurok.com.ua/navchalna-programa-mistectvo-5-klas-integrovanij-kurs-390520.html> (дата звернення: 20.11.2024).
28. Мистецтво. 5–6 класи: інтегрований курс для закладів загальної середньої освіти / Л. М. Масол, О. В. Просіна. НУШ, 2023.
29. Мистецька освітня галузь: лайфхаки для 6 класу Нової української школи. Черкаси, 2023. 100 с.
30. Мистецько-педагогічний потенціал графіки / О. Гнідина. URL: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova8/subor/Gnydina.pdf> (дата звернення: 20.11.2024).
31. Михайличенко О. Методика навчання образотворчого мистецтва: історія становлення. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент*. 2019. № 14. С. 16–28.
32. Навчальна програма «Мистецтво 5 клас»: інтегрований курс. URL: <https://naurok.com.ua/navchalna-programa-mistectvo-5-klas-integrovanij-kurs-390520.html> (дата звернення: 20.11.2024).

33. Навчальна програма «Образотворче мистецтво». URL: <https://naurok.com.ua/navchalna-programa-obrazotvorche-mistectvo-297863.html> (дата звернення: 20.11.2024).
34. Никоненко Т. Культурологічні передумови розвитку української графіки. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/15995/1/APSD2020_V1_P053-056.pdf (дата звернення: 20.11.2024).
35. Особливості проведення уроків образотворчого мистецтва. URL: <https://naurok.com.ua/osoblivosti-provedennya-urokiv-obrazotvorchogo-mistectva-269028.html> (дата звернення: 20.11.2024).
36. Пахомова Н. Інтеграція як провідна тенденція розвитку суспільства та освіти: історико-педагогічний аспект. *Витоки педагогічної майстерності*: зб. наук. пр. / Полтав. нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. Полтава, 2013. Вип. 11. С. 250–256.
37. Резніченко М.І., Твердохлібова Я.М. Навчально-методичний посібник для студентів художньо-графічних факультетів. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. 272 с.
38. Розробки з образотворчого мистецтва. 5 клас. URL: <https://naurok.com.ua/biblioteka/obrazotvorche-mistectvo/klas-5/storinka-9> (дата звернення: 20.11.2024).
39. Ростовський О.Я. Теорія і методика початкової освіти: навчально-методичний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 640 с.
40. Рудницька О. П. Основи викладання мистецьких дисциплін. Київ, 2015. 184 с.
41. Рудницька О. П. Педагогіка загальна і мистецька. Київ, 2001. 270 с.
42. Сорока Г. І. Сучасні виховні системи та технології: навчально-методичний посібник. Харків: Ранок, 2012. 123 с.
43. Стась М.І. Методика формування творчих здібностей учнів під час використання нетрадиційних технік малювання: автореф. дис. ... канд. пед. наук / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2017. 20 с.

- 44.Тарасюк І. І. Методичні рекомендації до курсу «Техніки і матеріали в образотворчому мистецтві». Луцьк: Терен, 2017. 20 с.
- 45.Теорія і методика мистецької освіти: зб. наук. праць / ред. О. П. Щолокова та ін. Київ: НПП, 2010. 181 с.
- 46.Урок «Графіка як вид образотворчого мистецтва. Основні засоби графічної мови. Точка. Лінія. Штрих. Фактура. Різний характер ліній». URL: <https://naurok.com.ua/urok-grafika-yak-vid-obrazotvorchogo-mistectva-osnovni-zasobi-grafichno-movi-tochka-liniya-shtrih-faktura-rizniy-harakter-liniy-223835.html> (дата звернення: 20.11.2024).
- 47.Урок «Лінія та силует у рисунку. Основні засоби графічної мови. Пляма. Силует. Ритм ліній і плям». URL: <https://naurok.com.ua/urok-liniya-ta-siluet-u-risunku-osnovni-zasobi-grafichno-movi-plyama-siluet-ritm-liniy-i-plyam-223837.html> (дата звернення: 20.11.2024).
- 48.Урок з образотворчого мистецтва 5 клас. Види графіки. Графічні техніки. URL: <https://vseosvita.ua/library/urok-z-obrazotvorcogo-mistectva-5-klas-vidi-grafiki-graficni-tehniki-263086.html> (дата звернення: 20.11.2024).
- 49.Фартінг С. Історія мистецтва від найдавніших часів до сьогодення / за заг. ред. Стівена Фартінга; пер. з англ. А. Пітик, К. Грицайчук, Ю. Єфремов, Ю. Сироїд, О. Ларікова. Харків: Віват, 2019. 576 с.
- 50.Фіцула М. М. Педагогіка. Київ: Академвидав, 2003. 530 с.
- 51.Фіцула М. М. Педагогіка. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2002. 190 с.
- 52.Храмова-Баранова О.Л., Яковець І.О. Вплив графічних технік на розвиток образотворчого мистецтва і дизайну в Україні. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2020. № 8. С. 45–49.
- 53.Художньо-педагогічні технології в основній школі: єдність навчання і виховання: метод. посіб. / Л. М. Масол. Харків: Друкарня Мадрид, 2015. 178 с.

- 54.Художня культура. 10 клас: тематичні розробки уроків. Рівень стандарту. Академічний рівень / Л.М. Масол, О.В. Гайдамака. Харків: Вид-во «Ранок», 2010. 336 с.
- 55.Чирва О. Ч. Історія та теорія графічного мистецтва: конспект лекцій для здобувачів денної форми навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація / О. Ч. Чирва, О. Ю. Оленіна; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. 128 с.
- 56.Шахова К.О. Література та образотворче мистецтво: літературно-критичний нарис. Київ: Дніпро, 1987. 195 с.
- 57.Шульга Л. М. Розвиток творчих здібностей дітей: конспект лекцій і занять (за матеріалами власного досвіду). Київ: ІСДО, 1996. 236 с.
- 58.Щербина В. Г. Композиційні вправи як засіб управління розвитком творчих здібностей студентів художньо-графічного факультету: навчально-методичний посібник. Кривий Ріг, 1998. 90 с.
- 59.Щербина В. Г. Конструктивна система художньої композиції. *Мистецтво та освіта*. 2002. № 4. С. 2–7.
- 60.Юрченко С.Д. Художня культура. Графіка та живопис. URL: http://www.zhu.edu.ua/mk_school/mod/glossary/view.php?id=1129 (дата звернення: 20.11.2024).